2) Τό κοινοτικό δίκαιο δέν άπαγορεύει σέ κράτος μέλος νά μή έπιτρέψει τήν είσοδο ή τήν παραμονή στό έδαφός του ένός μέλους τής οικογενείας — κατά τήν έννοια τοῦ άρθρου 10 τοῦ κανονισμοῦ 1612/68 τοῦ Συμβουλίου, τής 15ης Όκτωβρίου 1968, περί τής έλεύθερης κυκλοφορίας τῶν έργαζομένων στό έσωτερικό τής Κοινότητος — έργαζομένου, άπασχολουμένου στό έδαφος τοῦ κράτους αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος δέν ἤσκησε ποτέ τό δικαίωμα έλεύθερης κυκλοφορίας στό έσωτερικό τής Κοινότητος, ὅταν ὁ έργαζόμενος αὐτός ἔχει τήν ἰθαγένεια τοῦ έν λόγω κράτους, τό δέ μέλος τής οικογενείας του τήν ἰθαγένεια τρίτης χώρας.

Mertens de Wilmars O'Keeffe Everling

Pescatore Mackenzie Stuart Bosco Koopmans

Έδημοσιεύθη σέ δημοσία συνεδρίαση στό Λουξεμβούργο στίς 27 Όκτωβρίου 1982.

Κατ' έντολή τοῦ γραμματέως

H. A. Rühl

Κύριος ὑπάλληλος διοικήσεως

Ὁ πρόεδρος

J. Mertens de Wilmars

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΩΣ SIR GORDON SLYNN ΠΟΥ ΑΝΕΠΤΥΧΘΗΣΑΝ ΣΤΙΣ 6 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1982 [1]

Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Στό πλαίσιο δύο ὑποθέσεων πού έκκρεμοῦν ένώπιόν του, τό Άνώτατο Δικαστήριο τῶν Κάτω Χωρῶν ὑπέβαλε στό Δικαστήριο, δυνάμει τοῦ ἄρθρου 177 τής συνθήκης ΕΟΚ, τά ἀκόλουθα ἐρωτήματα:

«1. Όταν στό πλαίσιο διαδικασίας προσωρινῶν μέτρων ἀνακύπτει, κατά τό στάδιο τής ἀναιρέσεως, ζήτημα ἑρμηνείας κατά τήν ἔννοια τοῦ ἄρθρου 177, πρώτη παράγραφος τής συνθήκης περί ἱδρύσεως τής Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος, ὑποχρεοῦται τό Hoge Raad, δυνάμει τῆς τρίτης παραγράφου

1 — Μετάφραση ἀπό τά ἀγγλικά.

τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ, νά ζητήσει ἀπό τό Δικαστήριο τήν ἔκδοση προδικαστικῆς ἀποφάσεως, ἄν ληφθεῖ ὑπ' ὄψη τό γεγονός ὅτι ἡ κατά τήν διαδικασία προσωρινῶν μέτρων ἐκδιδομένη ἀπόφαση τοῦ Hoge Raad δέν δεσμεύει τό δικαστήριο πού ἐπιλαμβάνεται μεταγενεστέρως τῆς ὑποθέσεως ἐπί τῆς οὐσίας; Στήν περίπτωση κατά τήν ὁποία δέν εἶναι δυνατό νά δοθεῖ κατά γενικό τρόπο καταφατική ἤ ἀρνητική ἀπάντηση στό ἐρώτημα αὐτό, ὑπό ποῖες συνθῆκες πρέπει νά θεωρηθεῖ ὅτι ὑπάρχει τέτοια ὑποχρέωση;

2. Τό ἄρθρο 10 τοῦ κανονισμοῦ 1612/68 τοῦ Συμβουλίου, τῆς 15ης Ὀκτωβρίου 1968 (ΕΕ εἰδ. ἔκδ. 05/001, σ. 33), σέ συνδυασμό ἐνδεχομένως μέ ἄλλες διατάξεις τοῦ κοινοῦ δικαίου, ἀπαγορεύει σέ κράτος μέλος νά μή ἐπιτρέψει σέ ἕνα ἀπό τά ἀναφερόμενα στό ἄρθρο 10, παράγραφος 1, τοῦ κανονισμοῦ αὐτοῦ, μέλη τῆς οἰκογενείας ἐργαζομένου, ἀπασχολουμένου στό ἔδαφός του, νά κατοικήσει μέ τόν ἐργαζόμενο αὐτό, ἄν ὁ τελευταῖος ἔχει τήν ἰθαγένεια τοῦ κράτους στό ὁποῖο ἀπασχολεῖται, τό δέ μέλος τῆς οἰκογενείας του ἄλλη ἰθαγένεια;»

Τά ἐρωτήματα αὐτά ἀνέκυψαν ὡς ἑξῆς: οἱ ἀναιρεσείουσες στίς κύριες δίκες, ἡ Morson, στήν ὑπόθεση 35/82, καί ἡ Jhanjan, στήν ὑπόθεση 36/82, εἶναι ὑπήκοοι τοῦ Σουρινάμ. Ἐπειδή ζοῦσαν στήν χώρα αὐτή στίς 25 Νοεμβρίου 1975, ἔχασαν τήν ὁλλανδική τους ἰθαγένεια δυνάμει μιᾶς συμφωνίας μεταξύ τῶν Κάτω Χωρῶν καί τοῦ Σουρινάμ, ἡ οὐσιαστική ἰσχύς τῆς ὁποίας ἄρχισε κατά τήν ἡμερομηνία αὐτή, κατόπιν τῆς κηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Σουρινάμ. Οἱ ἀναιρεσείουσες ἔφθασαν στίς Κάτω Χῶρες, προφανῶς ὡς τουρίστριες, ἡ μέν Morson στίς 27 Σεπτεμβρίου 1978, ἡ δέ Jhanjan τόν Μαΐο τοῦ 1980. Ἡ Morson ἐγκατεστάθη στό σπίτι τῆς θυγατέρας της, ἡ ὁποία, σύμφωνα μέ τήν διάταξη περί παραπομπῆς, εἶναι ὁλλανδή ὑπήκοος, ζεῖ δέ καί ἐργάζεται στό Ἄμστερνταμ· ἡ Jhanjan ἐγκατεστάθη στό σπίτι τοῦ υἱοῦ της, ἐπίσης ὁλλανδικῆς ἰθαγενείας. Ἐν συνεχεία ὑπέβαλαν καί οἱ δύο αἰτήσεις γιά νά τούς χορηγηθοῦν ἄδειες παραμονῆς, προβάλλοντας ὅτι ἦσαν πρόσωπα συντηρούμενα ἀπό τά τέκνα τους. Ὁ ὑφυπουργός δικαιοσύνης ἀπέρριψε καί τίς δύο αἰτήσεις, μέ συνέπεια οἱ ἀναιρεσείουσες νά διατρέχουν τόν κίνδυνο ἀπελάσεως.

Φαίνεται ὅτι, σύμφωνα μέ τό ὁλλανδικό δίκαιο, ἁρμόδιο δικαστήριο γιά τόν ἔλεγχο τῆς ἀποφάσεως τοῦ ὑφυπουργοῦ δικαιοσύνης εἶναι τό Raad van State, ὅτι ὅμως, ἀκόμη καί ὅταν κινηθεῖ ἡ ἐνώπιόν του διαδικασία, ἡ ἐκτέλεση τῆς διαταγῆς περί ἀπελάσεως δέν ἀναστέλλεται ἀπό τόν ὑφυπουργό δικαιοσύνης ἤ ἀπό τό Raad van State, καθ' ὅσο χρόνο ἐκκρεμεῖ ἡ διαδικασία τῆς ἐπανεξετάσεως. Κατά συνέπεια, οἱ Morson καί Jhanjan ἐξακολουθοῦσαν νά διατρέχουν τόν κίνδυνο ἀπελάσεως. Ὡς ἐκ τούτου, προσέφυγαν καί οἱ δύο στόν πρόεδρο τοῦ κατά τόπο ἁρμοδίου Arrondissementsrechtbank, ζητώντας νά ἀπαγορευθεῖ στίς Κάτω Χῶρες ἡ ἀπέλασή τους. Ὁ πρόεδρος ἔχει γενική ἁρμοδιότητα νά διατάσσει τήν λήψη ἀσφαλιστικῶν ἤ προσωρινῶν μέτρων σέ ἐπείγουσες περιπτώσεις, ἡ ἀπόφασή του ὅμως ἔχει προσωρινό χαρακτήρα καί δέν δύναται νά ἐπιλύσει τήν διαφορά μεταξύ τῶν διαδίκων οὔτε νά προδικάσει τήν ὁριστική ἀπόφαση ἐπί τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως πού ἐκκρεμεῖ ἐνώπιον τοῦ Raad van State.

Στήν προκειμένη περίπτωση, οἱ πρόεδροι ἀπέρριψαν τίς αἰτήσεις ἐκδόσεως προσωρινῶν μέτρων καί οἱ αἰτοῦσες ἤσκησαν πρῶτα ἐφέσεις ἐνώπιον τοῦ κατά τόπο ἁρμοδίου Gerechtshof, κατόπιν δέ ἀναιρέσεις ἐνώπιον τοῦ Hoge Raad, τό ὁποῖο καί ἐξέδωσε τίς διατάξεις περί παραπομπῆς. Κατά τήν προφορική συζήτηση, τό Δικαστήριο ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ διαδικασίες ἐνώπιον τοῦ Raad van State εἶχαν ἐν τῷ μεταξύ ἀρχίσει, ἀλλά ὅτι ἡ Jhanjan εἶχε ἐν

τῶ μεταξύ ἀπελαθεῖ στό Σουρινάμ. Ὡς πρός τήν Morson, ἐπιστεύετο ὅτι ἦταν ἀκόμη στίς Κάτω Χῶρες, ἀλλά ἡ ἀστυνομία δέν εἶχε δυνηθεῖ νά τήν ἀνακαλύψει.

Τό ζήτημα πού τίθεται μέ τό πρῶτο ἐρώτημα ἐξητάσθη ἀπό τό Δικαστήριο στήν ὑπόθεση 107/76, *Hoffmann-La Roche* κατά *Centrafarm*, (ECR 1977, σ. 957). Στήν ἀπόφασή του τό Δικαστήριο ἐδέχθη ὅτι:

«Τό ἄρθρο 177, τρίτη παράγραφος τῆς συνθήκης ΕΟΚ πρέπει νά ἑρμηνευθεῖ ὑπό τήν ἔννοια ὅτι τά ἐθνικά δικαστήρια δέν ὑποχρεοῦνται νά ὑποβάλουν στό Δικαστήριο ἐρώτημα περί ἑρμηνείας ἤ περί κύρους κατά τήν ἔννοια τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ, ὅταν τό ζήτημα ἀνακύπτει στό πλαίσιο διαδικασίας ἀσφαλιστικῶν μέτρων (...), ἀκόμη καί ἄν ἡ μέλλουσα νά ἐκδοθεῖ κατά τήν διαδικασία αὐτή ἀπόφαση δέν ὑπόκειται σέ ἔνδικα μέσα, ὑπό τήν προϋπόθεση ὅτι κάθε διάδικος δικαιοῦται νά κινήσει ἤ νά ἀξιώσει τήν κίνηση διαδικασίας ἐπί τῆς οὐσίας, κατά τήν ὁποία τό ζήτημα πού ἐπελύθη προσωρινῶς κατά τήν συνοπτική διαδικασία δύναται να ἐπανεξετασθεῖ καί νά παραπεμφθεῖ στό Δικαστήριο δυνάμει τοῦ ἄρθρου 177.»

Ἡ μόνη πραγματική διαφορά μεταξύ τῶν ὑπό κρίση ὑποθέσεων καί τῆς ὑποθέσεως *Hoffmann-La Roche* κατά *Centrafarm* φαίνεται νά εἶναι ὅτι, ἐν προκειμένω, ἁρμόδια νά διατάξουν τήν λήψη ἀσφαλιστικῶν ἤ προσωρινῶν μέτρων εἶναι τά πολιτικά δικαστήρια, ἐνῶ ἁρμόδιο νά κρίνει ἐπί τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως εἶναι τό Raad van State. Τοῦτο ὅμως δέν σημαίνει, κατά τήν γνώμη μου, ὅτι πρέπει νά γίνει διάκριση μεταξύ τῶν ὑπό κρίση ὑποθέσεων καί τῆς ἀποφάσεως στήν ὑπόθεση *Hoffmann-La Roche.*

Ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Ἐπιτροπῆς ὑπεστήριξε ὅτι ἡ ὑποχρέωση παραπομπῆς ἐνδέχεται νά ἐξακολουθεῖ νά ὑφίσταται, ὅταν τό ἀντικείμενο τῆς συνοπτικῆς διαδικασίας εἶναι ἡ προστασία ἑνός δικαιώματος ἀπορρέοντος ἀπό τό κοινοτικό δίκαιο, τό ὁποῖο θά ἐκινδύνευε νά χαθεῖ ὁριστικά σέ περίπτωση ἀπορρίψεως τῆς αἰτήσεως λήψεως προσωρινῶν μέτρων. Τοῦτο φαίνεται νά συνάγεται ἀπό τήν διατύπωση τῆς ἀποφάσεως τοῦ Δικαστηρίου. Τό βασικό κριτήριο ὡς πρός τό ἄν ὑπάρχει ὑποχρέωση παραπομπῆς εἶναι ἡ δυνατότης πραγματικῆς ἐπανεξετάσεως τοῦ ζητήματος κοινοτικοῦ δικαίου κατά τήν διαδικασία ἐπί τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως. Ἄν ἡ δυνατότης αὐτή ὑφίσταται, δέν ὑπάρχει ὑποχρέωση παραπομπῆς. Ἄν ἡ δυνατότης αὐτή δέν ὑφίσταται, ἐπειδή πχ. ὁ αἰτῶν δέν νομιμοποιεῖται να ζητήσει ἔννομο προστασία ἐπί τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως ἤ τό νομικό ζήτημα δέν ἀνακύπτει ὡς πρός τήν οὐσία τῆς ὑποθέσεως ἤ ἐπειδή ὁρισμένα γεγονότα ἔχουν ἤ θά ἔχουν καταστήσει ἐντελῶς ἀκαδημαϊκή ἤ ἄσκοπη τήν ἔκδοση ἀποφάσεως ἐπί τοῦ ζητήματος, τότε τό ζήτημα αὐτό πρέπει νά παραπεμφθεῖ στό Δικαστήριο. Στίς τελευταῖες αὐτές περιπτώσεις, ἡ μέλλουσα νά ἐκδοθεῖ ἀπόφαση κατά τήν συνοπτική διαδικασία ἀποτελεῖ ὄντως ἀπόφαση κατά τῆς ὁποίας δέν δύναται νά ἀσκηθεῖ κανένα ἔνδικο μέσο κατά τήν ἔννοια τοῦ ἄρθρου 177, τρίτη παράγραφος τῆς συνθήκης ΕΟΚ.

Τό δεύτερο ἐρώτημα διατυπώνεται ὑπό γενικούς ὅρους, πού ἐκτείνονται πέρα ἀπό τά περιστατικά τῆς παρούσης ὑποθέσεως. Ἐρωτᾶται πράγματι ἄν τό μέλος τῆς οἰκογενείας ἑνός ἐργαζομένου τό ὁποῖο ἐμπίπτει στήν προσδιοριζομένη κατηγορία δύναται, ἀπό ἀπόψεως κοινοτικοῦ δικαίου, νά προβάλει δικαίωμα εἰσόδου σέ ἕνα κράτος μέλος, ὅταν ὁ ἐργαζόμενος ἀπασχολεῖται στό κράτος αὐτό καί ἔχει τήν ἰθαγένεια τοῦ κράτους αὐτοῦ, ἀλλά τό μέλος τῆς οἰκογενείας του ἔχει διαφορετική ἰθαγένεια.

Τό γεγονός ὅτι τό μέλος τῆς οἰκογενείας ἔχει διαφορετική ἰθαγένεια, εἴτε αὐτή εἶναι ἡ ἰθαγένεια ἄλλου κράτους μέλους εἴτε ὄχι, δέν ἀποτελεῖ κώλυμα γιά τήν εἴσοδο. Τό ἄρθρο 10, παράγραφος 1 τοῦ κανονισμοῦ 1612/68 σαφῶς ἀπονέμει τό δικαίωμα αὐτό «ἀνεξαρτήτως ἰθαγενείας». Οὔτε ἔχει σημασία, κατά τήν γνώμη μου, τό γεγονός ὅτι, ὅπως ἐν προκειμένω, οἱ αἰτοῦντες οὔτε κατοικοῦσαν οὔτε εἰργά-

ζοντο σέ ἕνα ἀπό τά κράτη μέλη. Τά δικαιώματα τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας πού ἀνήκουν στήν σχετική κατηγορία ἀπορρέουν ἀπό τόν σύνδεσμό τους μέ ἐργαζόμενο στόν ὁποῖο ἀπονέμονται δικαιώματα δυνάμει πχ. τῶν ἄρθρων 48-51 τῆς συνθήκης καί τοῦ παραγώγου δικαίου, ἔχουν δέ σκοπό νά προσδώσουν στά τελευταῖα αὐτά δικαιώματα πραγματική ἀποτελεσματικότητα (6λ. πχ. τήν ὑπόθεση 40/76, *Kermaschek* κατά *Bundesanstalt für Arbeit* (ECR 1976, σ. 1669), πού ἀφορᾶ τόν κανονισμό 1408/71 τῆς 14ης Ἰουνίου 1971 (ΕΕ είδ. ἔκδ. 05/001, σ. 73)).

Ἀναγνωρίζεται τώρα παγίως, πιστεύω, ὅτι οἱ ἐργαζόμενοι δύνανται νά ἐπικαλοῦνται δικαιώματα ἀπορρέοντα ἀπό τό κοινοτικό δίκαιο ἀκόμη καί κατά τοῦ κράτους μέλους τήν ἰθαγένεια τοῦ ὁποίου ἔχουν (6λ. πχ. ὑπόθεση 115/78, *Knoors* κατά *ὑφυπουργοῦ οἰκονομικῶν,* ECR 1979, σ. 339, ὑπόθεση 175/78, *Regina* κατά *Saunders,* ECR 1979, σ. 1129, καί ὑπόθεση 246/80, *Broekmeulen* κατά *Huisarts Registratie Commissie,* Συλλογή 1981, σ. 2311). Τά παράγωγα δικαιώματα δύνανται ἐπίσης, ὑπό ὁρισμένες συνθῆκες, νά προβληθοῦν δυνάμει τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου καί κατ' αὐτοῦ τοῦ κράτους μέλους. Αὐτό δέν σημαίνει ὅμως ὅτι τό γεγονός καί μόνο ὅτι ἕνα πρόσωπο κατοικεῖ καί ἐργάζεται στό κράτος μέλος τοῦ ὁποίου ἔχει τήν ἰθαγένεια ἀρκεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ, σύμφωνα μέ τό κοινοτικό δίκαιο, γιά νά δώσει στόν ἐργαζόμενο τό δικαίωμα ἔναντι τοῦ κράτους μέλους αὐτοῦ νά φέρει τά μέλη τῆς οἰκογενείας του στό κράτος αὐτό ἤ στά μέλη τῆς οἰκογενείας τό δικαίωμα εἰσόδου. Καί ὁ μέν καί οἱ δέ δύνανται νά ἐπικαλοῦνται τέτοια δικαιώματα μόνο στίς περιπτώσεις πού καλύπτονται ἀπό τίς διατάξεις τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου: στίς ἄλλες περιπτώσεις τά δικαιώματά τους ἐξαρτῶνται ἀπό τό ἐθνικό δίκαιο.

Τό ἄρθρο 10 τοῦ κανονισμοῦ 1612/68 ἀπονέμει δικαιώματα μόνο ὅταν ὁ ἐργαζόμενος πού ἔχει τήν ἰθαγένεια ἑνός κράτους μέλους ἀπασχολεῖται στήν ἐπικράτεια ἄλλου κράτους μέλους. Ἡ διάταξη αὐτή ἔχει, κατά τήν γνώμη μου, προορισμό νά καλύψει κυρίως τήν περίπτωση κατά τήν ὁποία ἕνας ἐργαζόμενος ἀλλάζει κατοικία γιά νά ἀναλάβει μισθωτή ἐργασία σέ ἄλλο κράτος μέλος. Διαφορετικά, ἄν δέν ἠδύνατο νά πάρει τήν οἰκογένειά του στήν νέα του κατοικία, ἡ ἐλεύθερη κυκλοφορία πού προβλέπει τό ἄρθρο 48 οὐσιαστικῶς δέν θά ἐπετυγχάνετο. Ἡ διάταξη αὐτή προφανῶς καλύπτει ἐπίσης τόν ἐργαζόμενο ὁ ὁποῖος δέν ἀλλάζει κατοικία, ἀλλά ἁπλῶς ἀπασχολεῖται σέ ἄλλο κράτος μέλος. Τό μέλος τῆς οἰκογενείας του δύναται, βάσει τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου, νά προβάλει ἔναντι τοῦ κράτους μέλους αὐτοῦ τό δικαίωμα νά ἐγκατασταθεῖ μαζί του.

Τό κοινό στοιχεῖο στίς δύο αὐτές περιπτώσεις εἶναι ὅτι ἀφοροῦν δύο κράτη μέλη: τό κράτος τῆς ἰθαγενείας καί τό κράτος τοῦ τόπου ἀπασχολήσεως. Τό ζήτημα κατά πόσο, ὅπως νομίζω ὅτι ὑποστηρίζει ἡ Ἐπιτροπή, πρέπει νά συναχθεῖ τό συμπέρασμα ὅτι ἕνα ἄτομο, πού ἀπασχολεῖται σέ ἕνα κράτος μέλος τοῦ ὁποίου δέν ἔχει τήν ἰθαγένεια, δύναται νά προβάλλει τό δικαίωμα νά ἐπιστρέψει στό κράτος μέλος τῆς ἰθαγενείας του, καί κατά πόσο συνεπῶς τά μέλη τῆς οἰκογενείας του δύνανται νά προβάλουν τό δικαίωμα, βάσει τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου, ἰδίως δέ τοῦ ἄρθρου 10, νά μεταβοῦν καί νά ἐγκατασταθοῦν μαζί του στό κράτος αὐτό, εἶναι κατά τήν γνώμη μου δυσκολότερο ζήτημα, πού δέν ἀνακύπτει στήν παρούσα ὑπόθεση καί τό ὁποῖο δέν εἶναι οὔτε ἀναγκαῖο οὔτε ἐπιθυμητό νά ἐξετασθεῖ.

Ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ ἀπαίτηση νά πρόκειται γιά δύο κράτη μέλη εἶναι ἐσφαλμένη καί ὅτι τό ἄρθρο 10 πρέπει νά ἑρμηνεύεται ἀρκετά γενικά, οὕτως ὥστε νά καλύπτει τόν ἐργαζόμενο πού ἀπασχολεῖται στό κράτος τοῦ ὁποίου ἔχει τήν ἰθαγένεια καί ὁ ὁποῖος δέν ἔχει μεταβάλει οὔτε τόν τόπο τῆς κατοικίας του οὔτε τόν τόπο τῆς ἐργα-

σίας του. Ὑπέρ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς γίνεται κατ'ἀρχάς ἐπίκληση τοῦ ἄρθρου 11 τοῦ ἰδίου κανονισμοῦ, τό ὁποῖο, στό γαλλικό καί σέ ὁρισμένα ἄλλα κείμενα, ἀπονέμει σέ ὁρισμένα μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ ὑπηκόου κράτους μέλους «πού ἀσκεῖ στήν ἐπικράτεια ἑνός κράτους μέλους μισθωτή ἤ μή μισθωτή δραστηριότητα» τό δικαίωμα νά ἀναλαμβάνουν μισθωτή δραστηριότητα στό ἴδιο κράτος μέλος. Τό ζήτημα ἄν, ὅπως ρητά ὁρίζεται στό ἀγγλικό κείμενο («Another Member State» [ἑνός ἄλλου κράτους μέλους]) καί, πιστεύω, καί στό δανικό κείμενο, ἡ ἔκφραση «ἑνός κράτους μέλους» πρέπει νά ἑρμηνευθεῖ, ὑπό τό φῶς τοῦ ἄρθρου 10, ὡς «ἑνός ἄλλου κράτους μέλους» δέν χρειάζεται νά ἐπιλυθεῖ ἐν προκειμένω. Τό ἐπιχείρημα ὅτι τό ἄρθρο 11 θά πρέπει νά ἑρμηνευθεῖ ὑπό τό φῶς τοῦ ἄρθρου 10 μοῦ φαίνεται πάντως ἰσχυρότερο ἀπό τό ἀντίστροφο ἐπιχείρημα. Ἐν πάση περιπτώσει, στήν παρούσα ὑπόθεση δέν προβάλλονται δικαιώματα δυνάμει τοῦ ἄρθρου 11. Γίνεται ἐπίσης ἐπίκληση τῆς ἀποφάσεως τοῦ Δικαστηρίου στήν ὑπόθεση *Knoors*. Ἡ ὑπόθεση ἐκείνη, ὅμως, ἐνέπιπτε στό πεδίο ἐφαρμογῆς τοῦ ἄρθρου 52 τῆς συνθήκης καί εἶχε ὡς ἀντικείμενο τήν κατάσταση κατά τήν ὁποία ἕνας ὁλλανδός ὑπήκοος, πού εἶχε ἀναγνωρισθεῖ ὅτι εἶχε τά προσόντα νά ἐργασθεῖ ὡς ὑδραυλικός στό Βέλγιο, ἐπιθυμοῦσε νά ἐπιστρέψει καί νά συνεχίσει νά ἐργάζεται ὡς ὑδραυλικός στήν Ὁλλανδία. Ἡ ἀπόφαση τοῦ Δικαστηρίου ἔχει ἴσως σχέση μέ τό ἐπιχείρημα τῆς Ἐπιτροπῆς ὅτι μία οἰκογένεια ἔχει τό δικαίωμα νά ἐπιστρέψει μέ τόν ἐργαζόμενο πού ἐπιστρέφει στό κράτος μέλος τῆς ἰθαγενείας του γιά νά ἐργασθεῖ. Δέν μοῦ φαίνεται ὅμως ὅτι ἔχει οἱαδήποτε σχέση μέ μία ὑπόθεση κατά τήν ὁποία δέν ὑπῆρξε διακίνηση ἀπό ἕνα κράτος σέ ἄλλο, μάλιστα δέ τό Δικαστήριο ὑπεγράμμισε ὅτι τά κράτη μέλη ἔχουν ἔννομο συμφέρον νά ἐμποδίζουν τούς ὑπηκόους τους νά ἀποφεύγουν παρανόμως τήν ὑπαγωγή τους στό ἐθνικό τους δίκαιο, μέσω τῶν εὐχερειῶν πού τούς παρέχει ἡ συνθήκη.

Στήν παρούσα ὑπόθεση δέν προβάλλεται ἰσχυρισμός οὔτε ὑφίσταται ἔνδειξη ὅτι οἱ ἐν λόγω ἐργαζόμενοι ἤσκησαν ποτέ ἤ ἐπεδίωξαν ἤ εἶχαν τήν πρόθεση νά προβάλλουν τά δικαιώματά τους ἐκ τῆς συνθήκης. Δέν ἔχουν ἐργασθεῖ σέ ἄλλο κράτος μέλος. Κατά συνέπεια, φρονῶ ὅτι τά μέλη τῆς οἰκογενείας τους δέν δύνανται νά ὑποστηρίξουν ὅτι ἔχουν οἱαδήποτε δικαιώματα ἐκ τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου νά ἐγκατασταθοῦν μέ τά τέκνα τους.

Ὑποστηρίζεται ὅτι καταλήγει σέ ἄτοπα ἀποτελέσματα τό γεγονός ὅτι ἀφ' ἑνός μέν ὁ ἀλλοδαπός δύναται νά μεταναστεύσει μέ τήν οἰκογένειά του ἤ, ὅπως ὑποστηρίζει ἡ Ἐπιτροπή, ὁ ἡμεδαπός δύναται νά ἐπιστρέψει μέ τήν οἰκογένειά του, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ὅτι ὁ ἡμεδαπός δέν δύναται νά φέρει τήν οἰκογένειά του νά ἐγκατασταθεῖ μαζί του στόν τόπο ὅπου πάντα κατοικοῦσε.

Δεδομένου ὅτι τά παρεχόμενα δικαιώματα ἀπορρέουν ἀπό τήν ἀρχή τῆς ἐλεύθερης κυκλοφορίας τῶν ἐργαζομένων καί ὄχι ἀπό ἕνα δικαίωμα διαμονῆς ὁπουδήποτε ἐντός τῆς Κοινότητος, ὁρισμένα κενά στό δικαίωμα τῆς οἰκογενείας νά συμβιοῖ μέ ὁρισμένο ἄτομο εἶναι τό λιγότερο πιθανά καί ἴσως ἀναπόφευκτα.

Κατά συνέπεια, τό συμπέρασμά μου εἶναι ὅτι στά δύο ἐρωτήματα πρέπει νά δοθοῦν ἀπαντήσεις μέ τό ἑξῆς περιεχόμενο:

1. Ἡ τρίτη παράγραφος τοῦ ἄρθρου 177 τῆς συνθήκης ΕΟΚ πρέπει νά ἑρμηνευθεῖ ὑπό τήν ἔννοια ὅτι ἕνα ἐθνικό δικαστήριο δέν ὀφείλει νά παραπέμψει στό Δικαστήριο ἕνα ζήτημα ἑρμηνείας κατά τήν ἔννοια τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ, ἄν

τό ζήτημα αὐτό ἀνακύπτει στό πλαίσιο διαδικασίας ἀσφαλιστικῶν μέτρων, ἀκόμη καί ἄν ἡ μέλλουσα νά ἐκδοθεῖ κατά τήν διαδικασία αὐτή ἀπόφαση δέν ὑπόκειται σέ κανένα ἔνδικο μέσο, ὑπό τήν προϋπόθεση ὅτι κάθε διάδικος δικαιοῦται νά κινήσει ἤ νά ἀξιώσει τήν κίνηση διαδικασίας ἐπί τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως, ἔστω καί ἐνώπιον διαφορετικοῦ δικαστηρίου, καί ὅτι κατά τήν διαδικασία αὐτή τό ζήτημα πού ἐπελύθη προσωρινῶς δύναται πράγματι νά ἐπανεξετασθεῖ καί νά παραπεμφθεῖ στό Δικαστήριο δυνάμει τοῦ ἄρθρου 177.

2. Τό ἄρθρο 10 τοῦ κανονισμοῦ (ΕΟΚ) 1612/68 τοῦ Συμβουλίου, τῆς 16ης Ὀκτωβρίου 1968 (ΕΕ εἰδ. ἔκδ. 05/001, σ. 33), σέ συνδυασμό πρός τό ἄρθρο 48 τῆς συνθήκης, πρέπει νά ἑρμηνευθεῖ ὑπό τήν ἔννοια ὅτι τό κοινοτικό δίκαιο δέν ἐμποδίζει κανένα κράτος μέλος νά ἀρνηθεῖ νά ἐπιτρέψει στά μνημονευόμενα στό ἄρθρο 10, παράγραφος 1, τοῦ κανονισμοῦ αὐτοῦ μέλη τῆς οἰκογενείας ἑνός ἐργαζομένου πού ἀπασχολεῖται στό ἔδαφός του καί ἔχει τήν ἰθαγένειά του, ὅταν τό μέλος τῆς οἰκογενείας ἔχει διαφορετική ἰθαγένεια καί ἐπιθυμεῖ νά ἐγκατασταθεῖ μέ τόν ἐργαζόμενο αὐτό, ὁ δέ ἐργαζόμενος δέν ἀπασχολεῖται οὔτε ποτέ ἀπησχολήθη στήν ἐπικράτεια ἄλλου κράτους μέλους.